

Визначення значущості сторін підготовленості та показників змагальної діяльності як підґрунтя розробки комплексної системи контролю гравців у баскетболіМітова О. О.¹, Івченко О. М.², Онищенко В. М.³, Полякова А. В.¹, Ханюкова О. В.¹¹Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту²Український державний хіміко-технологічний університет³Дніпропетровський фаховий коледж спорту

Анотація. Стаття присвячена визначенню значущості сторін підготовленості та показників змагальної діяльності на першій та другій стадіях багаторічної підготовки як підґрунтя розробки комплексної системи контролю гравців у баскетболі. Представлено порівняльний аналіз значущості показників на першій та другій стадії багаторічної підготовки. **Мета дослідження** – на основі експертної оцінки тренерів визначити значущість сторін підготовленості та показників змагальної діяльності на першій та другій стадіях багаторічної підготовки як підґрунтя до розробки комплексної системи контролю гравців у баскетболі. В ході проведеного дослідження було використано **такі методи:** аналіз спеціальної, науково-методичної літератури, аналіз документальних матеріалів, експертна оцінка, методи математичної статистики. **Результати.** В результаті проведеного експертного опитування було встановлено значущість п'яти груп показників: сторін підготовленості, фізичних якостей, психологічних характеристик, морфофункціональних показників, спеціальних здібностей баскетболістів на першій та другій стадіях багаторічної підготовки, які є дуже важливими для контролю підготовленості та змагальної діяльності у баскетболі, й тренери визначили їх відмінну значущість. Таким чином, тести в системі контролю спортсменів у баскетболі повинні бути спрямовані на визначення рівня фізичного розвитку, видів підготовленості, міжособистісних взаємовідносин у команді; індивідуальних особливостей відповідно до ігрового амплуа, кваліфікації спортсменів, та відповідати вимогам, притаманним баскетболу: надійності, специфічності, інформативності, взаємозв'язку з чутливими періодами розвитку фізичних якостей, взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки, взаємозв'язку з програмним матеріалом навчального плану, комплексності, кількості виконавців тесту або контрольної вправи, періодичності. **Висновки.** Результати експертної оцінки було враховано під час розробки алгоритму контролю підготовленості та змагальної діяльності та при формуванні системи тестів на кожній стадії багаторічного вдосконалення.

Ключові слова: баскетбол; контроль; багаторічна підготовка; стадії; експертна оцінка.

Вступ. Одним із шляхів оптимізації управління процесом багаторічної підготовки є формування цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, яка передбачає такі складові: основні положення, що становлять підґрунтя знань про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту; підхід та концепція формування системи

контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення; система критеріїв, тестів та системи оцінки, що використовують в процесі контролю в командних ігрових видах спорту відповідно до етапів багаторічного вдосконалення та факторів, що впливають на ефективність змагальної діяльності; уніфікована система контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення; технологія реалізації контролю в командних спортивних іграх в системі багаторічної підготовки на прикладі баскетболу (Мітова, 2021; Мітова, & Івченко, 2018;

Kozina, et al., 2016; Mitova, et al., 2022; Mondoni, 2020).

За наявності достатньо розробленої системи підготовки спортсменів у командних спортивних іграх та системи контролю у теорії олімпійського спорту, теоретичний аналіз спеціальної науково-методичної літератури та даних мережі Інтернет (Корягін, & Блавт, 2019; Костюкевич, 2017; Тищенко, 2015; Тогобицкая et al., 2009; Sushko, & Doroshenko, 2017) підтвердив необхідність обґрунтування у сучасних умовах теоретико-методичних основ системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення з урахуванням вікових особливостей спортсменів та завдань навчально-тренувального процесу на кожному етапі багаторічної підготовки. Не вивченим залишається питання адаптації або модифікації педагогічних тестів, створення нових контрольних вправ для неолімпійських видів спортивних ігор й шкал оцінювання рівня підготовленості спортсменів, які в них спеціалізуються.

Тенденції розвитку командних спортивних ігор вимагають формування сучасної уніфікованої системи контролю в командних ігрових видах спорту, постійного пошуку оптимального й ефективного управління підготовкою спортсменів і є передумовами для створення універсальної системи контролю, в якій органічно взаємопов'язані контроль зі стадіями та етапами багаторічної підготовки, періодами річного циклу, рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа в команді тощо (Безмылов, et al., 2016; Івченко, 2019; Костюкевич, 2017; Мітова, 2021).

Багаторічну підготовку у фундаментальних працях з загальної теорії спорту В. М. Платоновим (2015) обґрунтовано та представлено у двох стадіях – перша стадія «становлення та розвитку можливостей спортсменів», друга стадія «максимальної реалізації спортивної майстерності» та відповідних до цих стадій етапах підготовки.

Стрімкий розвиток баскетболу

також вплинув на зміни у системі багаторічної підготовки, які, у свою чергу, вимагають від науковців та фахівців постійного пошуку вдосконалення усіх складових системи підготовки, в яких контроль, як складова займає важливу позицію та впливає на інші: управління, планування, відбір, моделювання, прогнозування.

Окрім того, суттєві відмінності у порівнянні з індивідуальними видами спорту мають принципи підготовки спортсменів в ігрових видах спорту (Поплавський, et al., 2019; Костюкевич, 2017; Мітова, 2017; Мітова, & Івченко, 2018). Також відмінним є зміст програмного матеріалу на кожному році навчання, особливо на першій стадії багаторічної підготовки, яка відповідає дитячо-юнацькому баскетболу (Безмылов, et al., 2016; Костюкевич, 2017; Шинкарук, & Мітова, 2017; Mondoni, 2020; Sushko, & Doroshenko, 2017).

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що різні складові системи контролю у командних спортивних іграх науково обґрунтовано у своїх працях низкою вчених (Поплавський, et al., 2019; Івченко, 2019; Корягін, & Блавт, 2019; Костюкевич, 2017; Мітова, & Івченко, 2018), але в більшості випадків вони розглядали ці складові на основі індивідуального, диференційованого або комплексного підходів із застосуванням однакових тестів для різних вікових або кваліфікаційних груп спортсменів, а виявленню значущості показників підготовленості та змагальної діяльності баскетболістів з урахуванням відмінностей спрямованості навчально-тренувального процесу на I та II стадіях багаторічної підготовки на основі експертної оцінки знайдено недостатньо праць (Безмылов et al., 2016). Тому, у зв'язку з зазначеним вище, актуальними є проведення експертної оцінки для визначення значущості різних складових підготовленості для вдосконалення системи контролю та її складових у

відповідності до сучасних тенденцій багаторічної підготовки у баскетболі.

Зв'язок роботи з важливими науковими програмами або практичними завданнями. Дослідження виконувалися відповідно тематичному плану наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр. за темою «Теоретико-методичні основи планування та контролю у спортивних іграх у процесі багаторічного удосконалення» (номер державної реєстрації 0116U003012) та на 2021-2025 рр. за темою «Удосконалення різних сторін підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у спортивних іграх на різних етапах багаторічної підготовки» (номер державної реєстрації 0121U108307).

Мета дослідження – на основі експертної оцінки тренерів визначити значущість сторін підготовленості та показників змагальної діяльності на першій та другій стадіях багаторічної підготовки як підґрунтя до розробки комплексної системи контролю гравців у баскетболі.

Матеріал та методи дослідження. Для досягнення мети даного етапу дослідження було використано такі методи дослідження:

методи теоретичного рівня дослідження. Аналіз і узагальнення спеціальної літератури, документальних матеріалів, інформації, розміщеної в мережі Інтернет, дозволили визначити проблемне поле дослідження, отримати загальне уявлення про ступінь розробленості досліджуваної проблеми; вивчити сучасний стан проведення заходів контролю у дитячо-юнацьких спортивних школах; аналіз документальних матеріалів проводився з метою оцінки системи контролю у навчальних програмах з баскетболу для ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ, які використовуються в Україні протягом з 1999 р. до 2019, та з 2019 до теперішнього часу;

метод експертних оцінок використовувався для виявлення думки експертів щодо значущості контролю в

процесі багаторічного удосконалення спортсменів (Тогобицкая, et al., 2009).

Був використаний метод переваги (ранжування), коли експерти розставляють об'єкти, що досліджуються, за рангом у порядку зменшення їх значущості. Місце, зайняте кожним з означених об'єктів, визначалося кількістю набраних ним балів: чим менше сума балів, тим вище зайняте місце (тим більш значущим є даний об'єкт). Ступінь узгодженості думок опитуваних експертів перевірявся за допомогою обчислення коефіцієнта конкордації Кендала.

Методика групової експертизи включала в себе: формулювання завдань, відбір і комплектування групи експертів, складання плану експертизи, проведення опитування експертів, аналіз і обробку отриманої інформації.

Алгоритм роботи з експертного оцінювання включав:

1. Таблицю експертизи для використання методу переваги.
2. Розрахунок коефіцієнта конкордації Кендалла (узгодженості думок експертів) (1.1):

$$W = 12S / m^2 (n^3 \times n),$$

де S – це сума квадратів відхилення від середнього місця;

m – кількість експертів;

n – кількість об'єктів експертизи.

Для підтвердження коефіцієнта конкордації, що характеризує середній ступінь узгодженості думок експертів, перевірялася його значимість за критерієм узгодження Пірсона – χ^2 - критерієм. Необхідність такої оцінки впливає з того, що ми користуємося вибірковими даними (залучаються не всі фахівці, а група фахівців, тому отриманий результат може бути випадковим).

Емпіричне значення $\chi^2_{емп}$ порівнюємо з табличним, відповідним прийнятому рівню значущості α і числа ступенів свободи $k = n-1$.

Якщо $\chi^2_{емп} > \chi^2_{кр}(\alpha; k)$, то коефіцієнт конкордації W істотний на обраному рівні значущості.

Висновок про якість експертизи залежно від ступеня узгодженості думок експертів.

Для визначення значущості різних компонентів підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх, що повинні підпадати під контроль й від яких повинна формуватися система тестів на різних етапах багаторічної підготовки, нами було проведено експертну оцінку з тренерами двох груп: перша група – це тренери, які працюють на першій стадії багаторічної підготовки, друга група – це тренери, які працюють на другій стадії багаторічної підготовки.

В ході експертного опитування респондентам було запропоновано проранжувати показники в порядку спаду значущості: найбільш значимому показнику відповідав 1 бал, а найменш значимому – 4-10 балів, залежно від кількості запропонованих показників.

В експертній оцінці взяло участь всього 35 експертів (12 заслужених тренерів, 20 – тренерів вищої категорії та 3 – першої категорії), з яких 20 тренерів з баскетболу з різних міст України, які отримали ліцензію тренера Федерації баскетболу України (ФБУ) категорій «А»

та «В», а також мають спеціальну вищу освіту та різний стаж тренерської практики (від 5 до 40 років стажу) та 15 тренерів, які працюють на другій стадії багаторічної підготовки з ліцензією категорій «А» та «Pro».

Результати дослідження та їх обговорення. Результати експертної оцінки представлено у таблицях 1-5. Щодо значущості сторін підготовленості баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки, то 20 експертів, які працюють на першій стадії, віддали перевагу технічній підготовленості (33 балів), друге місце – фізичній підготовленості (45 балів), третє місце посідає психологічна підготовленість (63 бали), четверте місце поділили 2 сторони підготовленості: інтегральна (91 бали) та тактична (91 бали) і шосте місце (97 балів) було визначено теоретичну підготовленість (табл. 1.).

Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,84, p<0,05$).

Таблиця 1

Значущість сторін підготовленості баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Сторони підготовленості	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Технічна підготовленість	33	1	1	38
Фізична підготовленість	45	2	4	51
Психологічна підготовленість	63	3	5	55
Інтегральна підготовленість	91	4	2	44
Тактична підготовленість	91	4	3	49
Теоретична підготовленість	97	6	6	78

Експерти, які працюють на другій стадії зазначили іншу пріоритетність сторін підготовленості: технічна, інтегральна, тактична, фізична, психологічна, теоретична ($W=0,70, p<0,05$). Такий показник рівня узгодженості пояснюється саме тим, що у командних спортивних іграх на ефективність змагальної діяльності більшою мірою впливає рівень різносторонньої підготовленості, але різні фахівці більш солідарні у значущості технічної підготовленості, з інших 4 сторонах підготовленості думки експертів були різними. Це пояснюється і як

сучасними тенденціями командних спортивних ігор останнього десятиліття, так і відсутністю в нашій державі єдиної системи підготовки, яка є, наприклад, у провідних баскетбольних країнах – США, Сербія, Литва та ґрунтується на багаторічному досвіді та традиціях.

Нами також було запропоновано експертам визначити, які з техніко-тактичних дій є найбільш значущими для ефективної змагальної діяльності на різних стадіях багаторічного вдосконалення. Тож на першій стадії багаторічної підготовки фахівці позначили на першому місці –

підбирання (53 бали); 2-очкові кидки займають друге місце в рейтингу (54 бали); на третьому місці – атакувальні передачі (62 бали); штрафні кидки експерти розташували на четвертому місці (91 бали); а помилки – на п'ятому місці (99 балів); перехоплення займають шосте місце (100 бал); і на сьомому місці – триочкові кидки (118 балів), восьме місце посідають фоли (137 балів). Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,98$, $p<0,05$). Однак відзначається нестабільність змагальної діяльності у дитячо-юнацькому баскетболі та різна пріоритетність виконання тих чи інших техніко-тактичних дій гравцями різного ігрового амплуа або соціального статусу у команді. Такі дані свідчать про необхідність розвитку та удосконалення системи контролю у дитячо-юнацькому баскетболі як під час змагальної діяльності, так і в процесі підготовки.

На другій стадії пріоритетність ТТД була дещо іншою: підбирання (33 бали), 2-очкові кидки (37 балів), триочкові (61 бал), атакувальні передачі (62 бали), штрафні кидки (65 балів), перехоплення (72 бали), помилки (101 бал), фоли (109 балів) ($W=0,71$, $p<0,05$).

Експерти, які працюють зі спортсменами на першій стадії багаторічної підготовки, зазначили таку послідовність значущості компонентів підготовленості: фізичні якості (37 балів); технічні навички (42 бали); тактичні навички (77 бали); психологічні якості (79 бали); функціональні можливості (89 балів); психофізіологічні якості (111 бал); морфологічні показники (125 балів). Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації і склала $W=0,90$, при $p<0,05$. Такий показник свідчить про той факт, що деякі фахівці працюють на всіх 4 етапах першої стадії багаторічної підготовки, а майже половина – на окремих етапах підготовки і свої відповіді надавали з урахуванням свого бачення. На другій стадії пріоритетність була такою: технічні навички (33 бали), фізичні якості (46 балів), тактичні навички (57 балів),

психологічні якості (58 балів), функціональні можливості (61 бал), психофізіологічні можливості (74 бали), морфологічні показник (91 бал). Коефіцієнт конкордації склав ($W=0,78$, при $p<0,05$).

Процес навчання техніки баскетболу у різних тренерів відбувається по-різному. Якщо розглядати класичну послідовність навчання (Поплавський, & Окіпняк, 1999; Поплавський, et al., 2019), то вона розпочинається з техніки стійок та переміщень без м'яча. Однак сучасні тенденції розвитку гри свідчать, що більшість тренерів рекомендує розпочинати навчання з ведення м'яча, передач або кидків. Такий підхід у більшій мірі буде сприяти розвитку координаційних здібностей та зацікавленості дітей у перших місяцях тренувань баскетболом, як оскільки саме робота з м'ячем приваблює дітей першого року навчання у командних спортивних іграх та впливає на їх вибір секції щодо подальших занять спортом.

Проведення нами експертної оцінки дало змогу виявити достатню узгодженість думок тренерів щодо значущості компонентів технічної підготовленості у баскетболістів на першій ($W=0,76$, $p<0,05$) та на другій стадії ($W=0,72$, при $p<0,05$) багаторічної підготовки.

Результати опитування показали, що експерти на першій стадії багаторічної підготовки виділяють як найбільш значущі такі компоненти технічної підготовленості: на першому місці – передачі м'яча (58 балів); на другому місці – кидки м'яча (61 бал); третє місце займає ловля м'яча (74 бали); на четвертому місці – захисна стійка та пересування у захисті (77 балів); ведення м'яча на п'ятому місці (83 бали); стійка та пересування у нападі посідає шосте місце (88 балів); а на сьомому місці – зупинка та повороти (119 балів). У експертів, які працюють на другій стадії багаторічної підготовки послідовність значущості показників інша: кидки, ведення, передачі, захисна стійка та пересування у захисті, ловля м'яча, стійка та пересування у нападі, зупинки та повороти, відповідно.

Значущість фізичних якостей у експертного опитування має послідовність баскетболістів на різних стадіях наведену в табл. 2. багаторічної підготовки за даними

Таблиця 2

Значущість фізичних якостей у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Фізичні якості	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Спритність	51	1	2	44
Швидкісно-силові якості	54	2	1	23
Координаційні здібності	55	3	3	53
Швидкість	80	4	4	61
Швидкісна витривалість	81	5	5	64
Гнучкість	117	6	7	98
Сила	122	7	6	82

Узгодженість думки експертів на першій стадії ($W=0,78$, $p<0,05$), на другій стадії ($W=0,74$, $p<0,05$).

Наступним етапом експертного опитування було виявлення значущості психологічних характеристик як у дитячо-юнацькому баскетболі, так і у спорті вищих досягнень. За результатами опитування було визначено, що експерти як найбільш значущі психологічні характеристики у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки виділяють наступні, представлені в табл. 3.

Результати експертної оцінки свідчать, що думка тренерів, які працюють на першій стадії багаторічної

підготовки була достатньо узгодженою – коефіцієнт конкордації був $W=0,79$, $p<0,05$.

Ранжування свідчить, що на перше місце за значущістю вони поставили індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага) (28 балів); друге місце займають властивості нервової системи (54 бали); третє місце віддали інтегральним показникам особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану) (57 балів); четверте місце – на психологічні особливості комплектування команди (61 бал) (табл. 3).

Таблиця 3

Значущість психологічних характеристик у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Психологічні характеристики	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Індивідуальні особливості психічних функцій (пам'ять, оперативне мислення, увага)	28	1	1	21
Властивості нервової системи	54	2	3	41
Інтегральні показники особистісної готовності (емоційна стійкість, самооцінка психічного стану)	57	3	2	38
Психологічні особливості комплектування команди	61	4	4	50

На другій стадії ($W=0,80$, $p<0,05$) пріоритетність була майже такою ж, відмінності склали лише третє та друге

місце. Отримані результати за значущістю морфофункціональних показників у баскетболістів на першій та другій стадії

багаторічної підготовки за даними (табл. 4).
експертного опитування були однаковими

Таблиця 4

Значущість морфофункціональних показників у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Морфофункціональні показники	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Показники, що характеризують роботоздатність	35	1	1	25
Психофізіологічні показники	44	2	2	37
Показники, що характеризують серцево-судинну та дихальну системи	50	3	3	43
Морфологічні показники	71	4	4	45

Узгодженість думок експертів перевірялася за допомогою коефіцієнта конкордації ($W=0,60$, $p<0,05$) та ($W=0,77$, $p<0,05$) відповідно до стадій. Це також можна пояснити тим, що більшість тренерів не визначають суттєвої різниці у значущості цих компонентів і всі вони повинні бути враховані під час контролю. Показники значущості спеціальних

здібностей за даними експертного опитування як на першій, так і на другій стадії розташувались таким чином: на першому місці – тактильні відчуття; на другому місці – поле периферійного зору; третє місце займає відчуття часу та на четвертому місці – вестибулярна стійкість (табл. 5).

Таблиця 5

Значущість спеціальних здібностей у баскетболістів на I (n=20) та II (n=15) стадіях багаторічної підготовки (за даними експертного опитування)

Спеціальні здібності	I стадія багаторічної підготовки		II стадія багаторічної підготовки	
	Бал	Ранг	Ранг	Бал
Тактильні відчуття (відчуття м'яча)	40	1	1	23
Поле периферійного зору	47	2	2	31
Відчуття часу	53	3	3	48
Вестибулярна стійкість	60	4	4	49

Коефіцієнт конкордації відносно значущості спеціальних здібностей у баскетболістів на першій стадії багаторічної підготовки за даними експертного опитування свідчить про невисокий рівень узгодженості думок експертів як на першій ($W=0,57$, $p<0,05$), так і на другій стадії ($W=0,69$, $p<0,05$).

Отже, такі дані свідчать, що всі ці спеціальні здібності є дуже важливими для контролю й змагальної діяльності у командних спортивних іграх і тренери визначили їх відмінну значущість. Результати експертної оцінки було враховано під час розробки алгоритму та при формуванні системи тестів на кожній

стадії багаторічного вдосконалення.

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що провідними показниками контролю у командних спортивних іграх з урахуванням вікових відмінностей й залежно від ігрового амплу є: показники техніко-тактичних дій під час змагальної діяльності; рухова діяльність протягом гри (кількість переміщень, стрибків, прискорень тощо); рівень технічної, тактичної, фізичної (загальної та спеціальної), теоретичної, психологічної підготовленості; обсяг та інтенсивність тренувального та змагального навантаження; рівень взаємовідносин та ігрової ролі гравців в команді; особливості

жіночого організму; антропометричні показники фізичного розвитку; стан функціональних систем; психофізіологічні особливості.

В результаті проведеної нами експертної оцінки провідних фахівців з баскетболу України було встановлено значущість п'яти груп показників: сторін підготовленості, фізичних якостей, психологічних характеристик, морфофункціональних показників, спеціальних здібностей баскетболістів, які мали відмінності на першій та другій стадіях багаторічної підготовки.

Отримані результати стали підґрунтям для формування системи тестів у системі контролю спортсменів у баскетболі, які спрямовані на: визначення рівня фізичного розвитку, видів підготовленості, міжособистісних взаємовідносин у команді; індивідуальних особливостей відповідно до ігрового амплуа, кваліфікації спортсменів, та повинні відповідати вимогам, притаманним командним спортивним іграм: надійності, специфічності, інформативності, взаємозв'язку з сенситивними періодами розвитку фізичних якостей, взаємозв'язку

з етапами багаторічної підготовки, взаємозв'язку з програмним матеріалом навчального плану, комплексності, кількості виконавців тесту (один гравець, група гравців, команда), періодичності протягом річного циклу тощо. Саме такий підхід дозволить підвищити якість управління багаторічною підготовкою у баскетболі, та більш ефективно вирішувати завдання кожної стадії та окремого етапу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці комплексів контрольних тестів, підбору контрольних вправ та формуванню критеріїв для оцінки показників протягом контрольних ігор для оцінки рівня підготовленості баскетболістів, які знаходяться на різних етапах багаторічної підготовки відповідно першої та другої стадії спортивного вдосконалення.

Конфлікт інтересів. Автори відзначають, що не існує ніякого конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Безмылов, Н.Н., Шинкарук, О.А., & Митова, Е.А. (2016). Комплексная оценка уровня подготовленности баскетболистов в профессиональные клубы при проведении ежегодной процедуры драфта в НБА. *Фізична культура спорт та здоров'я нації*, 2, 112–119.
- Івченко, О.М. (2019). *Комплексний контроль підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки* [дисертація]. Дніпро.
- Корягін, В.М., & Блавт, О.З. (2019). *Інноваційні технології тестового контролю у фізичному вихованні і спорті*. Львів. Видавництво «Львівська політехніка».
- Костюкевич, В.М., (Eds.). (2017). *Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті*. Вінниця ТОВ «Планер».
- Мітова, О., Івченко, О. (2018). Оптимізація структури педагогічного контролю у дитячо-юнацькому баскетболі на підставі думки експертів. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*, 6(25), 170-175.
- Мітова, О., Івченко, О., Онищенко, В., Полякова, А., & Ганчева, В. (2022). Аналіз думки тренерів щодо проблем педагогічного контролю у сучасному баскетболі. *Спортивні ігри*, 3 (25), 86-96. doi: 10.15391/si.2022-3.08.
- Мітова, О.О. (2017). Проблеми контролю у командних спортивних іграх на другій стадії багаторічної підготовки. *Спортивні ігри*, 1, 24-28.
- Мітова, О.О. (2021). *Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення*. [докторська дисертація]. К.
- Остапенко, Ю.О., Стасюк, Р.Н., & Долгова, Н.О. (2022). Розробка інтегральної оцінки за 5-ти бальною сигмальною шкалою для оцінювання рівня спеціальної фізичної і технічної

підготовленості баскетболістів на етапі підготовки до вищих спортивних досягнень.

Спортивні ігри, 2, 20-29. doi: 10.15391/si.2022-2.03

- Платонов, В. Н. (2015). *Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения*. К.: Олимпийская литература, Кн. 2.
- Поплавський Л.Ю., & Окіпняк, В.Г. (1999). *Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності (навчально-тренувальні групи та групи спортивного удосконалення)*. К.
- Поплавський, Л.Ю., Маслова, О.В., Безмилов, М.М., Мітова, О.О., Мурзін, Є.В., & Четвертак, О.А. (2019). *Баскетбол. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю*. Київ: Республіканський науково-методичний кабінет Міністерства молоді та спорту України.
- Тищенко, В.О. (2015). Тестування в системі педагогічного контролю спеціальної підготовленості кваліфікованих гандболістів. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Фізична культура, 21, 92–98.
- Тогобицкая, Д.Н., Шамардина, Г.Н., & Долбышева, Н.Г. (2009). *Основы математической статистики и ее использование при обработке данных в сфере физической культуры и спорта: [метод. рекомендации для студентов, магистрантов и аспирантов институтов физической культуры и спорта]*. Днепропетровск: Вета.
- Шинкарук, О.А., & Мітова, О.О. (2017). Система контролю підготовки початківців у командних спортивних іграх: проблемні питання та сучасні підходи. *Спортивний вісник Придніпров'я*, 1, 105-112.
- Koryahin, V., Blavt, O., Doroshenko, E., Prystynskyi, V., & Stadnyk, V. (2020). Training effect of special basketball exercises. *Teoriâ Ta Metodika Fizičnogo Vihovannâ*. 20(3), 137-141. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2020.3.02>
- Kozina, Zh.L., Sobko, I.N., Yermakova, T., Cielicka, M., Zukow, W., Chia, M., Goncharenko, V., Goncharenko, O., & Korobeinik, V. (2016). Psycho-physiological characteristics of female basketball players with hearing problems as the basis for the technical tactic. *Journal of Physical Education and Sport*, 261348-1359. DOI:10.7752/jpes.2016.04213
- Mitova, O., Griban, G., Oleniev, D., Yakovenko, A., Onyshchenko, V., Mozolev, O., Semeniv, B., Lytvynenko, A., Khurtenko, O., Zamrozevuch-Shadrina, S., Kozibroda, L., & Hres, M. (2022). The impact of mini-basketball training sessions on the 6-7-year-old boys' physical fitness and physical development. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, 10 (4), 754-767. doi: 10.13189/saj.2022.100416.
- Mondoni, M. (2020). *General guidelines of minibasketball*. Italy, Roma.
- Sushko, R. & Doroshenko, E. (2017). Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball), *Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries* : proceedings of the VII International Academic Congress, 26–28 February 2017. United Kingdom, Cambridge, England, VII, 128–132.

Стаття надійшла до редакції: 15.10.2022

Опубліковано: 01.11.2022

Abstract. *Mitova Olena, Ivchenko Oksana, Onishchenko Viola, Polyakova Antonina, Khanyukova Olga Significance determination of the preparedness aspects and indicators of competitive activity as a basis for the development of a comprehensive control system for basketball players. The article is devoted to the significance determination of the aspects of preparedness and indicators of competitive activity in the first and second stages of long-term training as a basis for the development of a comprehensive control system of basketball players. A comparative analysis of the significance of indicators at the first and second stages of multi-year*

training is presented. **The purpose of the study** is to determine the significance of the aspects of preparedness and indicators of competitive activity in the first and second stages of multi-year training based on the expert assessment of coaches as a basis for the development of a comprehensive control system of basketball players. During the research, **the following methods** were used: analysis of special, scientific and methodical literature, analysis of documentary materials, expert assessment, methods of mathematical statistics. **The results.** As a result of the conducted expert survey, the significance of five groups of indicators was determined: aspects of preparedness, physical qualities, psychological characteristics, morphological and functional indicators, special abilities of basketball players in the first and second stages of a long-term training, which are very important for monitoring preparedness and competitive activity in basketball. And the coaches determined their excellent significance. Thus, tests in the control system of athletes in basketball should be aimed at determining the level of physical development, types of preparedness, interpersonal relationships in the team; individual characteristics in accordance with the playing position, qualifications of athletes, and to meet the requirements inherent in basketball: reliability, specificity, informativeness, relationship with sensitive periods of the development of physical qualities, relationship with the stages of long-term training, relationship with the program material of the curriculum, complexity, the number of performers of the test or control exercise, periodicity. **Conclusions.** The results of the expert evaluation were taken into account during the development of the algorithm for the control of preparedness and competitive activity and during the formation of the test system at each stage of multi-year improvement.

Key words: basketball; control; long-term training; stages; expert assessment.

References:

- Bezmylov, N.N., Shynkaruk, O.A., & Mytova, E.A. (2016). Kompleksnaia otsenka urovnia podhotovlennosti basketbolystov v professionalnye kluby pry provedenyy ezhegodnoi protsedury draфта v NBA [Comprehensive assessment of the fitness level of basketball players to professional clubs in the annual NBA draft process.]. *Fizychna kultura sport ta zdorovia natsii* [Physical culture sport and health of the nation], no 2, 112–119. [in Ukrainian].
- Ivchenko, O.M. (2019). *Kompleksnyi kontrol pidhotovlenosti basketbolistiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovky* [dysertatsiia] [Comprehensive control of basketball players' preparedness at the stage of preliminary basic training]. Dnipro. [in Ukrainian].
- Koriahin, V.M., & Blavt, O.Z. (2019). *Innovatsiini tekhnolohii testovoho kontroliu u fizychnomu vykhovanni i sporti* [Innovative technologies of test control in physical education and sports]. Lviv. Vydavnytstvo «Lvivska politehnika». [in Ukrainian].
- Kostiukevych, V.M., (Eds.). (2017). *Teoretyko-metodychni osnovy kontroliu u fizychnomu vykhovanni ta sporti* [Theoretical and methodological bases of control in physical education and sports]. Vinnytsia TOV «Planer». [in Ukrainian].
- Mitova, O., & Ivchenko, O (2018). Optimizaciya strukturi pedagogichnogo kontroliu u dityachonatzkomu basketboli na pidstavi dumki ekspertiv. [Optimization of the structure of pedagogical control in children's and youth basketball based on expert opinion]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii* [Physical culture, sports and health of the nation], no 6(25), 170–175. [in Ukrainian].
- Mitova, O., Ivchenko, O., Onyshchenko, V., Polyakova, A., & Gancheva, V. (2022). Analiz dumki treneriv tzodo problem pedagogichnogo kontroliu u suchasnomu basketboli [Analysis of coaches' opinion on the problems of pedagogical control in modern basketball]. *Sportyvni yhri* [Sports games], no 3 (25), 86-96. doi: 10.15391/si.2022-3.08. [in Ukrainian].
- Mitova, O.O. (2017). Problemy kontroliu u komandnykh sportyvnykh ihrakh na druhii stadii bahatorichnoi pidhotovky [Control problems in team sports games at the second stage of long-term training]. *Sportyvni yhri* [Sports games], no 1, 24-28. [in Ukrainian].

- Mitova, O.O. (2021). *Teoretyko-metodychni osnovy kontroliu v komandnykh sportyvnykh ihrakh v protsesi bahatorichnoho vdoskonalennia* [Theoretical and methodological bases of control in team sports games in the process of long-term improvement]. [doktors'ka dysertacija]. K. [in Ukrainian].
- Ostapenko, Yu.O., Stasiuk, R.N., & Dolhova, N.O. (2022). Rozrobka intehralnoi otsinky za 5-ty balnoiu syhmalnoiu shkaloiu dlia otsiniuvannia rivnia spetsialnoi fizychnoi i tekhnichnoi pidhotovlenosti basketbolistiv na etapi pidhotovky do vyshchykh sportyvnykh dosiahnen [Development of an integrated assessment on a 5-point sigma scale for assessing the level of special physical and technical fitness of basketball players at the stage of preparation for higher sports achievements]. *Sportyvni ihry* [Sports games], no 2, 20-29. doi: 10.15391/si.2022-2.03. [in Ukrainian].
- Platonov, V. N. (2015). *Systema podhotovky sportsmenov v olymпыiskom sporte. Obshchaia teoriya y ee praktycheskye prylozheniia* [The system of training of athletes in Olympic sport. General theory and its practical applications]. K.: Olymпыiskaia lyteratura. [in Russian].
- Poplavskiy, L.Iu., & Okipniak, V.H. (1999). *Basketbol. Navchalna prohrama dlia dytiachy-yunatskykh sportyvnykh shkil, spetsializovanykh dytiachy-yunatskykh shkil olimпыiskoho rezervu ta shkil vyshchoi sportyvnoi maisternosti (navchalno-trenuvalni hrupy ta hrupy sportyvnoho udoskonalennia)* [Basketball. Curriculum for children's and youth sports schools, specialized children's and youth schools of the Olympic reserve and schools of higher sports skills (training groups and sports improvement groups)]. K. [in Ukrainian].
- Poplavskiy, L.Iu., Maslova, O.V., Bezmylov, M.M., Mitova, O.O., Murzin, Ye.V., & Chetvertak, O.A. (2019). *Basketbol. Navchalna prohrama dlia dytiachy-yunatskykh sportyvnykh shkil, spetsializovanykh dytiachy-yunatskykh sportyvnykh shkil olimпыiskoho rezervu, shkil vyshchoi sportyvnoi maisternosti ta spetsializovanykh navchalnykh zakladiv sportyvnoho profiliu* [Basketball. Curriculum for children's and youth sports schools, specialized children's and youth sports schools of the Olympic reserve, schools of higher sports skills and specialized educational institutions of sports profile.]. Kyiv: Respublikanskyi naukovometodychnyi kabinet Ministerstva molodi ta sportu Ukrainy. [in Ukrainian].
- Togobitzkaya, D.N., Shamardina, G.N., & Dolbisheva, N.G. (2009). *Osnovi matematichnoi statistiki i ee ispolzovanie pri obrabotke danih v sfere fizicheskoy kulturi i sporta* [Fundamentals of mathematical statistics and its use in data processing in physical education and sport]. Dnepropetrovsk. Veta. [in Russian].
- Tyshchenko, V.O. (2015). Testuvannia v systemi pedahohichnoho kontroliu spetsialnoi pidhotovlenosti kvalifikovanykh handbolistiv [Testing in the system of pedagogical control of special training of qualified handball players]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura* [Bulletin of Precarpathian University], no 21, 92–98. [in Ukrainian].
- Shynkaruk, O.A., & Mitova, O.O. (2017). Systema kontroliu pidhotovky pochatkivtsiv u komandnykh sportyvnykh ihrakh: problemni pytannia ta suchasni pidkhody [Control system of beginners' training in team sports games: problematic issues and modern approaches]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia* [Sports bulletin of Prydniprovia], no 1, 105-112.
- Koryahin, V., Blavt, O., Doroshenko, E., Prystynskiy, V., & Stadnyk, V. (2020). Training effect of special basketball exercises. *Teoriâ Ta Metodika Fizichnogo Vihovannâ. no 20(3)*, 137-141. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2020.3.02>
- Kozina, Zh.L., Sobko, I.N., Yermakova, T., Cielicka, M., Zukow, W., Chia, M., Goncharenko, V., Goncharenko, O., & Korobeinik, V. (2016). Psycho-physiological characteristics of female basketball players with hearing problems as the basis for the technical tactic. *Journal of Physical Education and Sport*, 261348-1359. DOI:10.7752/jpes.2016.04213
- Mitova, O., Griban, G., Oleniev, D., Yakovenko, A., Onyshchenko, V., Mozolev, O., Semeniv, B., Lytvynenko, A., Khurtenko, O., Zamrozovuch-Shadrina, S., Kozibroda, L., & Hres, M. (2022). The impact of mini-basketball training sessions on the 6-7-year-old boys' physical

fitness and physical development. *International Journal of Human Movement and Sports Sciences*, no 10 (4), 754-767. doi: 10.13189/saj.2022.100416.

Mondoni, M. (2020). *General guidelines of minibasketball*. Italy, Roma.

Sushko, R. & Doroshenko, E. (2017). Professionalization issues of concern as a factor of sports games globalization (basing on basketball), *Fundamental and Applied Studies in EU and CIS Countries* : proceedings of the VII International Academic Congress, 26–28 February 2017. United Kingdom, Cambridge, England, VII, 128–132.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Мітова Олена Олександрівна: *д.фіз.вих, доцент, завідувач кафедри спортивних ігор Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту: вул. Набережна перемоги 10, Дніпро, 49094, Україна*

Elena Mitova: *D., Associate Professor, Head of the Department of Sports Games Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports; str. Naberezhna peremohy 10, Dnipro, 49094, Ukraine*

<https://orcid.org/0000-0002-4309-9261>

E-mail: elenamitova@ukr.net

Івченко Оксана Миколаївна: *к.фіз.вих, доцент кафедри фізичної культури, спорту і здоров'я Український державний хіміко-технологічний університет: Пр. Гагаріна 8. м. Дніпро, 49094, Україна*

Ivchenko Oksana Mykolayivna: *Candidate of Physical Sciences, Associate Professor of the Department of Physical Culture, Sports and Health Ukrainian State University of Chemical Technology: Pr. Gagarina 8. Dnipro, 49094, Ukraine*

<https://orcid.org/0000-0003-0806-0860>

E-mail: basket.ivchenko@gmail.com

Онищенко Віола Миколаївна: *к.фіз.вих., викладач фізичного виховання Дніпропетровський фаховий коледж спорту: вул. Гладкова, 39, м. Дніпро, Україна, 49033.*

Onyshchenko Viola Mykolayivna: *Candidate of Physical Sciences, physical education teacher, DPCS Municipal Institution Dnipropetrovsk Professional College of Sports of Dnepropetrovsk Regional Council, Gladkova str., 39, Dnipro, Ukraine 49033.*

<https://orcid.org/0000-0002-1669-2406>

E-mail: viola.onyshchenko@gmail.com

Полякова Антоніна Віталіївна: *к.фіз.вих., доцент кафедри спортивних ігор Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту; вул. Набережна перемоги 10, Дніпро, 49094, Україна*

Polyakova Antonina Vitaliyivna: *Associate Professor, Head of the Department of Sports Games Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports; str. Naberezhna peremohy 10, Dnipro, 49094, Ukraine*

<https://orcid.org/0000-0002-3839-6595>

E-mail: polakovaantonina303@gmail.com

Ханюкова Ольга Вікторівна: *к.фіз.вих., доцент кафедри спортивних ігор Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. вул. Набережна перемоги 10, Дніпро, 49094, Україна*

Khaniukova Olga Victorivna: *Associate Professor, Head of the Department of Sports Games Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports; str. Naberezhna peremohy 10, Dnipro, 49094, Ukraine*

<https://orcid.org/0000-0003-4269-6862>

E-mail: khaniukova0703@gmail.com